

Отримано: 19 квітня 2019 року

Прорецензовано: 7 травня 2019 року

Прийнято до друку: 23 травня 2019 року

e-mail: oshym@ukr.net

DOI: 10.25264/2519-2558-2019-6(74)-110-112

Шум О. В. Особливості відтворення авторського стилю А. Куркова (на матеріалі перекладів роману «Пікник на льду»). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2019. Вип. 6(74), червень. С. 110–112.

УДК 81'25 = 112.2

Шум Ольга Володимирівна,
кандидат філологічних наук, Національна академія прокуратури України**ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ АВТОРСЬКОГО СТИЛЮ А. КУРКОВА
(НА МАТЕРІАЛІ ПЕРЕКЛАДІВ РОМАНУ «ПІКНИК НА ЛЬДУ»)**

Стаття розглядає особливості індивідуального стилю перекладача та особливості його відтворення англійською та німецькою мовою на прикладі роману А. Куркова «Пікник на льду». Дослідження присвячене аналізу мовної особистості автора та перекладача, їх схожості та відмінним домінамтам. Художній переклад розглядається, як зв'язуюча ланка у міжкультурних взаємовідносинах. У контексті вивчення проблеми літературного (художнього) перекладу останніми роками питання про особистість перекладача стає все більш актуальним. Кожен перекладач підходить до процесу відтворення тексту іноземною мовою індивідуально та неоднозначно.

Ключові слова: переклад, художній переклад, проза, роман, стиль автора, стиль перекладача, перекладацькі трансформації.

Olha Shum,
candidate of philological sciences, National Prosecution Academy of Ukraine**REPRODUCTION FEATURES OF A. KURKOV AUTHOR'S STYLE
(ON THE MATERIAL OF THE TRANSLATIONS OF THE NOVEL "DEATH AND THE PENGUIN")**

The article examines the peculiarities of an individual translator's style, based on the example of the English- and German-language translations of the novel "Death and the penguin" by A. Kurkov. The research is devoted to the analysis of the linguistic personality of the author and translator, their similarities and differential features. The literary translation is seen as a connecting link in the intercultural and, therefore, cross-literary relations of representatives of language communities. In the context of the studying problems of literary translation, in recent years, the intelligence on the personality of the translator is becoming increasingly important. Each interpreter approaches the reproduction of foreign-language text individually and uniquely. The translator's creative personality has not yet been studied sufficiently, taking into account the context of national culture and the translation tradition. The individual interpreter's style includes the transformations characteristic of it, which prevail over the number in the translation test. In this way the individual language of the translator is determined by the stylistic dominant of deviations from the original, although their use is not always satisfied.

Key words: translation, literary translation, prose, novel, author's style, translator's style, translational transformations.

Наукові розвідки щодо проблематики художнього перекладу посідають чільне місце серед досліджень у галузі перекладознавства. Зокрема, це пов'язано із тим, що художній переклад вважається зв'язуючою ланкою у міжкультурних, а відтак і міжлітературних стосунках представників різних мовних спільнот. Досить поширеними останнє десятиліття стали дослідження проблематики стилю автора та стилю перекладача. Свої розвідки цьому питанню присвятили М. Іваницька [4], А. Науменко, М. Новікова, О. Матвійшин [11], Ю. Яхніна, О. Шум [12] та ін.

За допомогою перекладу мови контактують, взаємозбагачуються і змінюються. Переклад текстів, що репрезентують певну національну культуру, впливає не тільки на мову, якою вони перекладаються, але й на саму культуру реципієнта. Взаємодія двох національних культур, опосередкована перекладачем, завжди є компромісною, особливо для тієї з них, у межах якої народився першотвір. Адже під час перекладу не можливо уникнути трансформації, подекуди радикальної, що змінює культурно-історичне тло матеріалу, який перекладається [5, с. 317–319]. Багато дослідників художніх перекладів переконані, що для того, щоб твір продовжував жити як мистецький витвір в новому мовному середовищі, перекладач повинен перейняти на себе функції автора і в чомусь навіть повторити творчий процес його створення [4, с. 99–100].

Не варто забувати про той факт, що унікальність художнього перекладу полягає в тому, що оригінал може бути перекладений безліч разів і кожен наступний переклад відрізнятиметься від попереднього. Сучасне перекладознавство виходить із того, що художній переклад є результатом пізнання невичерпного художнього світу першотвору, що і визначає загальну стратегію інтерпретації перекладацьких явищ. У межах перекладацького процесу художній твір виступає певною цілісністю, системою, яка складається з окремих частин, з елементів, з деталей, і кожна деталь посідає своє, чітко визначене, місце у схемі побудови образу. Художня деталь є експресивним засобом, що суттєво підсилює важливі елементи тексту. головним завданням перекладача під час перекладу художнього твору є точне і повне відтворення домінант ідіостилу письменника, тобто перекладач має створити перекладний текст, керуючись авторськими принципами компонування мовного матеріалу, ідейно-художніх та стилістичних ознак його ідіостилу [11, с. 14].

Тобто, Кожен перекладач підходить до відтворення чужомовного тексту своєрідно, індивідуально, неповторно, зі своїм особливим умінням інтерпретувати текст оригіналу. А отже, має свій власний творчий підхід до перекладу того чи іншого художнього твору та використовує індивідуальні, притаманні лише йому, засоби досягнення перекладацької мети.

У цьому контексті науковці часто вживають поняття *ідіолект* та *ідіостиль* як автора, так і перекладача. Поняття ідіостиль (індивідуальний стиль) та ідіолект, на нашу думку, пов'язані між собою, бо є вирізняльними характеристиками певної особистості та, подекуди, тісно переплітаються. Так, ідіолект є поняттям вужчим і трактується, як індивідуальне мовлення конкретного носія мови. Це сукупність мовних форм особистості, його мовна практика. Індивідуальний стиль (ідіостиль) – ширше поняття, яке поєднує у собі сукупність мовно-виражальних засобів, що виконують естетичну функцію, виступає як

стиль мови і мовлення, система змістовних і формальних лінгвістичних характеристик ідіолекту індивіда загалом чи його мови у рамках певних мовних жанрів [12, с. 47].

Цікавою, на нашу думку, з літературознавчої та перекладознавчої точок зору є постать російськомовного українського письменника А. Куркова. Однак саме через це його творчість досі залишається малодослідженою. Зустрічаємо лише поодинокі розвідки на тему особливостей перекладу власних назв на прикладі творів письменника.

Зазначимо, що А. Курков народився на території сучасної Росії, але з дитинства мешкав у Києві. По закінченню школи працював завідувачем клубом, згодом бібліотеки в санаторії в Пущі-Водиці, діловодом тощо. Також закінчив курси перекладачів японської мови в Інституті інформації та Київський державний педагогічний інститут іноземних мов. Свого часу встиг попрацювати випусковим редактором багатотиражки Київського політеху, редактором видавництва «Дніпро» [1; 3]. Постать А. Куркова у літературних колах український письменник є досить суперечливою, адже творчий доробок автора є здебільшого російськомовним і лише останніми роками з-під пера письменника вийшло декілька україномовних творів (казка «Маленьке левеня і львівська мишка», 2014; публіцистична біографічна книга «Рух «Емаус»: Історія солідарності», 2017). Андрій Курков є автором понад 25 книг, серед яких як мала проза та романи для дорослої аудиторії, так і казки для дітей. Перу письменника також належить понад 20 сценаріїв для художніх та документальних фільмів. Андрій Курков – єдиний російськомовний автор, чії книжки потрапили до топ-десятки європейських бестселерів. Російськомовне видання його найпопулярнішого роману «Пікнік на льоду» було продано в Україні накладом 150 тисяч примірників. Книги письменника перекладені більш ніж 36 мовами. Найбільше книжок перекладено німецькою (Австрія, Німеччина, Швейцарія). Також значну кількість його творів перекладено французькою, англійською та українською мовами. Однак за словами самого письменника, накладі його творів в Україні невеликі порівняно з іноземними виданнями [1].

У своєму дослідженні ми хочемо розглянути питання співвіднесення проблеми ідіостилу автора та стилю перекладача на прикладі англійського та німецькомовного перекладів роману А. Куркова «Пікнік на льоду» (нім. „Picknick auf dem Eis“, 1999; англ. “Death and the penguin”, 2001).

Роман уперше був надрукований у 1996 році під назвою «Смерть стороннього» (укр. «Смерть чужого», 2001). У 1997 році його було перекладено німецькою мовою й опубліковано у швейцарському видавництві «Діогенес». Саме для німецькомовного видання вперше з'явилася назва «Пікнік на кризі» (нім. „Picknick auf dem Eis»). Наразі роман став найвідомішим твором А. Куркова, його перекладено більш як 30 мовами [3]. 2001 року світ побачив англійський переклад “Death and the Penguin” (укр. «Смерть та пінгвін»). Переклади німецькою та англійською мовами зроблені з мови оригіналу – російської. Німецькомовний варіант створила перекладачка Кріста Фогель, а англійський – Джордж Бьорд.

Вважаємо, що у досліджуваному нами романі до особливостей мови автора можна віднести використання просторіч, фразеологічних одиниць, послуговування широким спектром кольороназв та вживання яскравих описів [13, с. 244].

У використанні назв кольорів та похідних від них А. Курков схиляється до використання темної палітри кольорів та похмурих відтінків (*серый пасмурный день, темно-синий диван, безнадежно черные тучи* тощо):

Оригінал	Англійський варіант	Німецькомовний варіант
(1) синие «Жигули» [9, с. 5]	blue Zhiguli [14, с. 3]	einen blauen Shiguli [15, с. 8]
(2) безнадежно черные [9, с. 10]	hopeless gloom [14, с. 7]	hoffnungslos düster [15, с. 13]
(3) серое дождливое утро [9, с. 14]	grey, rainy morning [14, с. 11]	das graue Regenwetter [15, с. 19]
(4) темно-зеленый диван [9, с. 18]	the dark green settee [14, с. 15]	der dunkelgrüne Sofa [15, с. 23]
(5) синева неба и бледно-желтое солнце [9, с. 23]	blue sky and a pale yellow sun [14, с. 19]	ein tiefblauer Himmel und eine blaßgelbe Sonne [15, с. 29]
(6) сізое небо [9, с. 33]	a blue-grey sky [14, с. 29]	der graublau Himmel [15, с. 42]

Зазначені нами приклади ілюструють, що перекладачі здебільшого використовують відповідники мови перекладу: *синий* – *blue* – *blau*; *серый* – *grey* – *grau*. Однак у другому прикладі обидва перекладачі передають прикметник *черный* як *gloom* (укр. похмурий) та *düster* (укр. похмурий). У п'ятому прикладі іменник *синева* відтворено за допомогою прикметників *blue* (укр. голубий, синій, блакитний) та *tiefblau* (укр. насичений, глибокий, темний синій). А в останньому прикладі прикметник *сізуй* у перекладах перетворюється на *blue-grey* (укр. блакитно-сірий) та *graublau* (укр. сіро-блакитний). Такі перекладацькі рішення, на нашу думку, жодним чином не впливають на відтворення змісту та емоційне навантаження.

Також, вважаємо, що варто приділити увагу особливостям перекладу фразеологічних одиниць, якими доволі часто послуговується автор роману:

Оригінал	Англійський варіант	Німецькомовний варіант
(7) дополняют друг друга [9, с. 3]	two complementary lonelinesses [14, с. 1]	die beiden Einsamkeiten [15, с. 6]
(8) «Гляньте-ка одним глазом!» [9, с. 6]	“Get an eyeful of this” [14, с. 4]	„Wefen Sie da mal einen Blich drauf“ [15, с. 9]
(9) дать отбой [9, с. 103]	all clear [14, с. 93]	Entwarnung geben [15, с. 120]
(10) вздохнуть с двойным облегчением [9, с. 118]	sigh with twofold relief [14, с. 107]	in zweifacher Hinsicht erleichtert aufseufzen [15, с. 138]
(11) с грехом пополам [9, с. 170]	in the end [14, с. 154]	mit größer Mühe [15, с. 197]
(12) когда уляжется пыль [9, с. 109]	when dust settled [14, с. 98]	wenn der Staub sich gelegt hat [15, с. 127]
(13) быть не в себе [9, с. 125]	be clearly not himself / herself [14, с. 113]	außer sich sein [15, с. 146]

Зазначені приклади демонструють, що фразеологічні одиниці переважно передані відповідниками або описово, що не зберігає стилістичного забарвлення оригіналу. Вважаємо, що для деяких із фразеологізмів цілком можна було б використати також відповідники: *вздохнуть с двойным облегчением* – *breathe with relief* та *heave a sigh of relief*; *с грехом пополам* – *mit Müh und Not* або *mit Ach und Krach*.

Варто, на нашу думку, також приділити увагу використаним автором просторіччям, суржику та емоційно забарвленій лексичі:

Оригінал	Англомовний варіант	Німецькомовний варіант
(14) «хлонує» по сто грам [9, с. 101]	a fair amount of vodka [14, с. 91]	hundert Gramm gekippt [15, с. 118]
(15) <i>Шо, щас</i> мало мне ставят? [9, с. 103]	Lots of that sort of thing about nowadays [14, с. 93]	Jetzt kann man ja wirklich leicht an sowas rankommen [15, с. 121]
(16) Мне <i>счас</i> тоже похмельится надо будет, но я еще посплю. <i>На хрена</i> ты меня разбудил? [9, с. 180]	Me, I've got to sober up, too, but I'd like a bit of sleep first. What <i>the hell</i> did you have to wake me for? [14, с. 163]	Ich muss auch gleich einen gegen den Kater schlucken, aber ich will noch ein bißchen schlafen. Warum <i>zum Teufel</i> hast du mich geweckt? [15, с. 208]

Вищезазначені приклади показують, що суржик та просторіччя здебільшого опускаються у перекладі. Не в останню чергу це пов'язано з тим, що цей феномен притаманний саме змішанню української та російської мов. Деякі перекладачі з метою часткового відтворення колоритності мови героїв інколи використовують орфографічні помилки у мові перекладу. Однак такі трансформації лише частково відтворюють емоційне забарвлення оригіналу.

Також хочемо розглянути окремі описи, які часто зустрічаються у творчості письменника:

Оригінал	Англомовний варіант	Німецькомовний варіант
(17) барменша, крашеная толстая блондинка [9, с. 20]	plump, peroxide-blonde barmaid [14, с. 17]	die Bardame, eine stark geschminkte dicke Blondine [15, с. 26]
(18) из-под узла торчал хвостик каштановых волос [9, с. 21]	a chestnut ponytail trailing from the knot [14, с. 17]	darunter quoll ein kastanienbrauner Pferdeschwanz hervor [15, с. 27]
(19) женщина лет сорока с крашеными сине-седыми волосами [9, с. 132]	a woman of about 40, with blue-rinsed hair [14, с. 119]	vierzigjährige Frau mit blaugrau gefärbten Haaren [15, с. 154]

Як бачимо, автори англомовного та німецькомовного варіантів роману намагались передати описи якомога ближче і точніше до оригіналу. Із прикладів можемо спостерігати, що у перекладах не відображено зменшено-пестливі форми мови оригіналу: *хвостик* – *ponytail* – *Pferdeschwanz*. Що, на нашу думку, цілком відтворює зміст, але не зберігає емоційне навантаження. В останньому прикладі хочемо звернути увагу на спосіб передачі англійською мовою прикметника *сине-седой* – *blue-rinsed* (укр. змитий, виполосканий синій колір), що додає образності перекладу.

Здійснене дослідження дає нам підстави дійти висновку, що індивідуальному стилю перекладача притаманні характерні для нього трансформації, які переважають за чисельністю у тексті перекладу. Кожен окремий перекладач послуговується рядом перетворень та набором способів з метою точної передачі відмінних рис оригіналу в перекладі, тим самим стаючи співавтором художнього твору та посередником між письменником і читачем. Кожна мова має свої особливості та реалії, які майже неможливо точно відтворити у тексті перекладу. У подальшій перспективі дослідження вважаємо за необхідне дослідити особливості творчого методу А. Куркова на прикладі інших творів, а також специфіку їх відтворення іншими мовами.

Література:

1. Андрій Курков. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Курков_Андрій_Юрійович [10.03.2019].
2. Гаврилів Т. Переклади з української мови німецькою мовою з 1991 до 2012. URL: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:VTS6jJ7PQhcJ:www.bookplatform.org/images/activities/426/ukrainiangermantranslationsstudyukrhavryliv.doc+&cd=3&hl=ru&ct=clnk&gl=ua> [10.03.2019].
3. Завгородня І. Перекладачі з української на німецьку: хто вони? URL: <http://www.dw.com/uk/a-16821925> [10.03.2019].
4. Іваницька М. Мовна особистість перекладача як об'єкт лінгвістичних досліджень. *Українське мовознавство. КНУ ім. Тараса Шевченка*. 2011. Вип. 41/1. С. 97–101.
5. Кияк Т., Науменко А., Огуй О. Теорія і практика перекладу. Вінниця: Нова книга, 2006. 592 с.
6. Кратохвіль А. Надзвичайний і повноважний перекладач. *Критика*. Ч. 7/8. 2011. URL: http://krytyka.com/cms/front_content.php?idart=1119.
7. Курков А. Смерть чужого / Переклад з російської Леся Герасимчука. Київ: Міжнародний громадсько-політичний журнал «Президент», 2000. 224 с.
8. Курков А. Пікнік на льоду / Переклад з російської Леся Герасимчука. Харків: Фолио, 2017. 251 с.
9. Курков А. Пікнік на льоду. Харків: Фолио, 2009. 256 с.
10. Мазур О. Дослідження творчої особистості перекладача у світлі теорії контекстів. *Теорія та практика перекладу*. 2011. № 6 (ч. 2). С. 65–71.
11. Матвійшин О. Українська проза початку ХХ століття в перекладах німецькою мовою: лінгвокультурний вимір: дис... канд. філолог. наук : 10.02.16 / Дрогобицький держ. пед. ун-т ім. Івана Франка. Дрогобич, 2011. 227 с.
12. Шум О. Відтворення лексико-стилістичних доміант української художньої прози другої половини ХХ століття перекладачами-емігрантами: дис... канд. філолог. наук : 10.02.16 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2017. 230 с.
13. Шум О. Особливості відтворення авторського стилю у перекладі (на матеріалі німецькомовних перекладів малої прози А. Куркова). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2018. Вип. 1 (69), Ч. 2. С. 243–245.
14. Kurkov A. Death and the penguin. London: The Harvill Press, 2001. 242 p.
15. Kurkov A. Picknick auf dem Eis. Diogenes, 1999. 289 S.